

დამფუძნებელი კრების წევრობისა და მოხელეობის შეუთავსებლობის შესახებ და დეკლარაცია შეუვალობა **

1919 წლის 29 მარტს დამფუძნებელი კრების მეექვსე სხდომაზე, განიხილებოდა კანონპროექტი დამფუძნებელი კრების წევრობისა და მოხელეობის შეუთავსებლობის შესახებ. მომხსენებელი რ. არსენიძე აღნიშნავდა, რომ წარდგენილ კანონპროექტს საფუძვლად ედო დამფუძნებელი კრების ღირსების დაცვა და საკანონმდებლო, საკონტროლო თუ სხვა სახის მუშაობაში დამფუძნებელი კრების წევრების თავისუფალი მოქმედების უზრუნველყოფა.

დამფუძნებელი კრების წევრები, იაზრებდნენ კანონმდებლების გათავისუფლების მნიშვნელობას ყოველგვარი დამოკიდებულებისგან, რასაც შეეძლო შეეზღუდა პარლამენტარის ნებისყოფა და ხელი შეეშალა მოვალეობების პირნათლად შესრულებაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დამფუძნებელი კრება წარმოადგენდა არამხოლოდ საკანონმდებლო ორგანოს, არამედ უზენაესი გამომხატველი იყო ხალხის სუვერენული ნებისყოფის, ამდენად, ყოველგვარი დამოკიდებულება, რაც ხელს შეუშლიდა მანდატის განხორ-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მიმართულების დოქტორანტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტის ასისტენტ-მკვლევარი

** მოხსენება 2022 წლის 12 დეკემბერს ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარებულ კონფერენციაზე „საქართველოს დამფუძნებელი კრება: ქართული პარლამენტარიზმის გამოცდილება“

ციელებაში და შეკრავდა კანონმდებლის ნებას, უნდა აღმოფხვრილიყო.¹

დამფუძნებელმა კრებამ საკანონმდებლო ორგანოს წევრობისა და მოხელეობის შეუთავსებლობის საკითხის შესახებ, განიხილა სხვადასხვა ევროპულ ქვეყნებში არსებული კონსტიტუციური წესი და გამოცდილება. მათ შორის იმსჯელა საფრანგეთის, შვეიცარიის, ავსტრიის, სერბიის და სხვათა მოდელებზე.² სხდომაზე იმსჯელეს თუ რატომ არ იყო თავსებადი ესა თუ ის თანამდებობა, დამფუძნებელი კრების წევრისათვის. რა საფრთხეების მატარებელი იყო და რა სახით შეუძლიდა კანონმდებელს ხელს განეხორციელებინა თავისი უფლებამოსილება პირნათლად და პასუხისმგებლობით. კანონპროექტი მას შემდგომ რაც მუხლობრივად იქნა განხილული გადაეცა სარედაქციო კომისიას. საბოლოოდ, კანონის ტექსტი დამფუძნებელი კრების წევრობისა და მოხელეობის შეუთავსებლობის შესახებ მიიღეს 1919 წლის 4 აპრილის, რიგით მეშვიდე სხდომაზე.

საქართველოს დამფუძნებელი კრების და საქართველოს რესპუბლიკის 1919 წლის 4 აპრილის კანონი (დამფუძნებელი კრების წევრობისა და მოხელეობის შეუთავსებლობისა და წევრთა გასამრჯელოსი)

• დამფუძნებელი კრების წევრობა და სხვა სახელმწიფო დაწესებულებაში სამსახური ერთმანეთთან შეუთავსებელია.

შენიშვნა ეს დებულება არ ვრცელდება: მინისტრებსა, მათ ამხანაგებსა, სახელმწიფო კონტროლიორსა, მის ამხანაგსა, ელჩებსა და უმაღლეს სკოლის პროფესორებსა, პრინციპალ-დოცენტებსა და რექტორებზე. არ ვრცელდება აგრეთვე

¹ საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები. ტომი I. თბილისი 2019. გვ. 118.

² საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები. ტომი I. თბილისი 2019. გვ. 118

სახალხო გვარდიის მთავარ შტაბის წევრებზე. აქ ჩამოთვლილ თანამდებობათა შეთავსება დამფუძნებელ კრების წევრობასთან შესაძლებელია

- ადგილობრივ თვითმმართველობათა გამგეობის წევრს არ აკრძალება იყოს ამავე დროს დამფუძნებელ კრების წევრად

- დამფუძნებელ კრების წევრს გასამრჯელოდ მიეცეს ათას ხუთასი(1500) მან. თვიურად

- თანამდებობის პირნი, პირველსა და მეორე მუხლში მოხსენებულნი, გასამრჯელოს მიიღებენ ერთ-ერთი ადგილიდან, რომელსაც ამოირჩევენ

- ყოველი წევრი, რომელიც შეუთავსებელ თანამდებობას ასრულებს, ვალდებულია ერთი თვის განმავლობაში დღიდან ამ კანონის მიღებისა შემოიტანოს განცხადება, რომ მან შეუთავსებელი თანამდებობა დასტოვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში დაჰკარგავს დამფუძნებელი კრების წევრის უფლებას და მის ადგილს დაიჭერს მორიგი კანდიდატი სათანადო სიიდან.

- კანონი ესე შედის ძალაში დღიდან მიღებისა დამფუძნებელი კრების მიერ³

ზემოაღნიშნული კანონპროექტის დამტკიცებიდან რამდენიმე დღეში დამფუძნებელი კრების მერვე სხდომაზე 1919 წლის 8 აპრილს, სოციალისტ-რევოლუციონერთა ფრაქციის წევრმა ილია ნუცუბიძემ განაცხადა, რომ დამფუძნებელი კრება მოწოდებული იყო შეექმნა კონსტიტუცია, რომელიც ათეულობით წელი განსაზღვრავდა ცხოვრების გეზსა და მიმდინარეობას. აქედან გამომდინარე, აუცილებელი იყო დამფუძნებელი კრება მეტი სერიოზულობით

³ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული(1918–1921) თბილისი, 1990. გვ. 237–238.

მიდგომოდა საკითხს და ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტისას მონაწილეობა მიეღო კრების ნახევარზე მეტს. სოციალისტ-რევოლუციონერთა ინიციატივით, ქვორუმი უნდა განსაზღვრულიყო 50 წევრის ნაცვლად 66 წევრით. სახელმწიფოსთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტაში უმრავლესობის ნების გამოვლენა, პოპულარობას შესძენდა დამფუძნებელ კრებას და სამკვიდრებელს ჰპოვებდა ხალხის ფსიქოლოგიაში.⁴

კირილე ნინიძე მიიჩნევდა, რომ ვინაიდან 1919 წლის 4 აპრილს მიღებულ იქნა კანონი დამფუძნებელი კრების წევრობისა და მოხელეობის „შეთავსების“ შესახებ, რომლის მიხედვითაც დამფუძნებელი კრების წევრებს შეეძლოთ ყოფილიყვნენ ადგილობრივ თვითმართველობის გამგეობის წევრები, მინისტრები, ელჩები, პროფესორები და სხვა. ბუნებრივია, უმრავლესობის შეკრება ძნელად მოხერხდებოდა სხდომაზე. წმინდა პრაქტიკული მოსაზრებით, მიიჩნევდა რომ აღნიშნულ ვითარებაში საჭირო იყო უკვე მიღებული კანონიდან გამოსულიყვნენ და ქვორუმი შემდგარიყო 50 წევრზე. სოციალისტ-რევოლუციონერების წინადადება მიაჩნდა მხოლოდ და მხოლოდ კარგ სურვილად, რომელიც რეალურად საბოტაჟს გამოიწვევდა, ვინაიდან 66 წევრი წარმოადგენდა აბსოლუტურ უმრავლესობას, რომელთა შეკრება წარმოუდგენელი იყო. საბოლოოდ, დამფუძნებელი კრების სხდომაზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ 50 წევრი საკმარისი იყო იმისათვის, რომ კრება შემდგარიყო.⁵

⁴ საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები.ტომი I. თბილისი 2019 გვ. 194

⁵ საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები.ტომი I. თბილისი 2019 გვ. 194–195.

დამფუძნებელი კრების წევრთა შეუვალობა

დამფუძნებელი კრების წევრი არ შეიძლება პასუხისმგებლობაში მიცემულიყო იმ აზრისა და შეხედულების გამო, რომელსაც სიტყვით, ხმის მიცემით ან სხვა გზით გამოთქვამდა თავისი მოვალეობის შესრულების დროს. დამფუძნებელი კრების წევრის იმუნიტეტის საკითხი მიჩნეული იყო, როგორც აუცილებელი პრინციპი დემოკრატიული მმართველობისა და ზოგადად საპარლამენტო რეჟიმის არსებობისათვის. პოლიტიკური აზრის ამგვარი გათავისუფლების მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ ერთის მხრივ, კანონმდებელი მეტი ნდობითა და ავტორიტეტით აღჭურვილიყო და მეორეს მხრივ, კანონმდებელს საშუალება ჰქონოდა პირნათლად შეესრულებინა თავისი მოვალეობა.⁶ ზემოაღნიშნული დეკრეტის განხილვისას, რაჟდენ არსენიძე გამოთქვამდა მოსაზრებას, რომ დამფუძნებელი კრება განირჩეოდა პარლამენტისაგან, ვინაიდან, ითვლებოდა ერის სუვერენულობის, მისი სულისკვეთებისა და აზრების გამომხატველ ორგანოდ, შესაბამისად, დამფუძნებელი კრების წევრის იმუნიტეტის უზრუნველყოფა უფრო მეტად უნდა ყოფილიყო დაცული და საჭირო იყო იურიდიულად ჩამოყალიბებული იდეა, იმის ნათელსაყოფად, რომ ხალხის სუვერენიტეტი ხელშეუხებელია, აქედან გამომდინარე, ხელშეუხებელია ხალხის იდეის მატარებელი ორგანო.

დეკრეტის პრინციპების მიხედვით, მოვალეობის შესრულების დროს დამფუძნებელი კრების წევრი თავისუფალი იყო ყოველგვარი პასუხისმგებლობისაგან. ამგვარად, დამფუძნებელი კრების წევრი, სხდომაზე თავისუფლად გამოთქვამდა აზრებს და პასუხს აგებდა მხოლოდ საკუთარი სინდისის, მოვალეობის გრძნობისა და იმ საზოგადოების წინაშე, რომელმაც აირჩია. ეს პასუხისმგებლობა იყო პოლიტიკური და არა იურიდიული. აქვე უნდა აღი-

⁶ საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები. ტომი I. თბილისი 2019. გვ. 312

ნიშნოს, რომ თუ წევრი სხდომაზე, პიროვნებას მიაყენებდა შეურაცხყოფას ან ზოგადად შეურაცხყოფდა დამფუძნებელი კრების ღირსებას, ექნებოდა დისციპლინური პასუხისმგებლობა თავმჯდომარის წინაშე. იმ შემთხვევაში თუ დანაშაულს ჩაიდენდა კრების გარეთ, შესაძლებელი იქნებოდა მისი დასჯა სასამართლოს მიერ, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც დამფუძნებელი კრება დაადგენდა დადასტურებდა სხდომაზე აღნიშნული პირის ბრალეულობას. დამფუძნებელ კრებას 2/3 უმრავლესობით უნდა გადაეწყვიტა საკითხი კრების წევრის დაპატიმრების ან სამართალში მიცემის შესახებ. კვალიფიციური უმრავლესობით, საკითხის გადაჭრა საჭიროდ მიიჩნდათ, რადგან დამფუძნებელ კრებას ეხელმძღვანელა არა პარტიული ჟინიანობით, არამედ სამართლის იდეით და წევრის გამორიცხვის უფლებით უმრავლესობას არ მოეხდინა ოპოზიციის წევრების პასუხისგებაში მიცემა.

დეკრეტის მიღებისას იესე ბარათაშვილმა სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიიდან, გამოთქვა მოსაზრება, რომ დამფუძნებელი კრების წევრი, სადაც არ უნდა ყოფილიყო ყველგან ასრულებდა თავის მოვალეობას, ამგვარად, არ ეთანხმებოდა დეკრეტის პრინციპს, რომელიც კრების გარეთ ჩადენილი დანაშაულისათვის დამფუძნებელი კრების წევრის სამართალში მიცემას შესაძლებელს ხდიდა.

რაჟდენ არსენიძე კატეგორიულად ეწინააღმდეგებოდა ბარათაშვილის მოსაზრებას და თვლიდა, რომ ამგვარი მიდგომით, დამფუძნებელი კრების წევრი გათავისუფლებოდა თვით დამფუძნებელი კრებისგან და სახეზე იქნებოდა არა თავისუფლების პრინციპი, არამედ თვითნებობის. არსენიძე მიიჩნევდა, რომ თვითნებობის უფლება, თვითმპყრობელობის ხანაშიც კი არ ყოფილა, ამგვარად, თუ 130 კაცს მიეცემოდა საშუალება, კრების გარეთ რაც უნდათ ის ელაპარაკათ ან მოემოქმედათ და დანაშაულად არ ჩაითვლებოდა, იქნებოდა თვითნებობის გამომხატველი. ამგვარად, ბარათაშვილის მოსაზრება, რომ დამფუძნებელი კრების წევრის პასუხისმგებლობა ნებისმიერ ვითარებაში ყოფილიყო მხოლოდ პო-

ლიტიკური და საზოგადოებრივი, გაუმართლებლად მიაჩნდა. ვინაიდან, კანონი უფრო მაღლა დგას თითოეულ წევრზე და არის საზოგადოების ნება-სურვილის გამომხატველი. „ჩვენ არ შეგვიძლიან რომელიმე წევრის შეხედულება გავატაროთ კანონში და თვითოეულ წევრს მივცეთ უფლება კანონი თავისებურად განმარტოს“, აღნიშნავდა რაჟდენ არსენიძე. საბოლოოდ, დეკრეტი მიღებულ იქნა შესწორების გარეშე და დამფუძნებელი კრების წევრის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგებოდა, თუკი დანაშაულს ჩაიდენდა კრების გარეთ.⁷

გამოყენებული ლიტერატურა:

- საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921. თბილისი, გამომც. „ივერთა მხარე“
- საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები. ტომი I. თბილისი 2019

⁷ საქართველოს დამფუძნებელი კრება სხდომის ოქმები. ტომი I. თბილისი 2019. გვ.312-324

Natia Zedginidze

**On the Incompatibility of Membership of the Constituent Assembly
and Civil Servants and Immunity of Deputies**

Abstract

The article deals with the issues of ethics on the bases of stenographic accounts, codes of laws, and press materials of 1919- 1921. Although at that time there was no ethical code of electoral or parliamentary conduct the electoral law and norm of the Constituent Assembly regulated various ethical aspects of political behavior.